

Marcelle, Karácsony a Dunánál

Tejcsokoládé-színű arcában csak úgy ragyogna melegen fénylő, barna szeme, ha tudná, hogy most nem tilos megállni Budapesten, a Lánchíd közepén, nem mondja a rendőr, „Tessék továbbmenni!”, és ki-ki bámulhatja onnét a festői Várnegyed patinás falait a budai hegyoldalban, de Marcelle egy párizsi temetőben nyugszik. Pedig hogy örülne, hogy a táncparketten most bárki úgy tekerheti a lábát, ahogy azt a szving lépései megszabják, és nem kell félnie, ki látja, mit gondol róla, hogy úgy táncolja, mint az amerikai filmekben is. Ő ugyan a szambát szerette, arra tanított meg még Párizsban, mikor a negyvenes évek második felében ott voltam ösztöndíjas az egyetemen, a Sorbonne-on. Persze mi ott a *Macskatangó*ban szambáztunk, ott is ritkán, az volt akkoriban a Diáknegyed legolcsóbb mulatója. Az üdítő ital került a legkevesebbe, a bárpultnál az se annyiba, mintha asztalhoz ültünk volna, és csak hébe-hóba kortyoltunk bele, hogy soká-soká, csaknem örökké eltartson. Persze ez más volt, mint Budapesten a Duna Szálló elegáns étterme az ötvenes évek legelején, ahová Karácsonykor mentünk. A falon képek, én legtöbbit *François apó fogását* néztem, talán az izgalmas cím miatt, a nagyszótárakban is fellelhető kifejezés, amelyen az ismert fogással két alvilági alak kifoszt este a külvárosban egy idős, keménykalapos járókelőt.

És hogy örülne Marcelle, hogy most megtelik emberekkel az ódon Belvárosi templom a Duna-parton, és nem olyan kísértetiesen üres, mint azon a Karácsony éjszakán, valamikor 1951-ben, mikor beléptünk oda.

Marcelle az Antillákról származott, és tejcsokoládé-színű volt, mert ő már Párizsban született, a Diáknegyed legközepén, a Herceg úr utcában, melyet csak a Szent Mihály körút választ el a Sorbonne-tól. Egy öreg, hórihorgas ház hatodik emeletén lakott az anyjával, ahonnét oldalvást lenézhetett a nagy, patinás Szent Lajos gimnáziumra, ha nem is folytathatta tanulmányait azok közt a falak közt. De azért gyönyörűen beszélt anyanyelvét, a franciát, és nagyon intelligens volt, és nagyon át tudta érezni a mások baját, ami ugyan nem tételez fel semmilyen szakmai képzettséget, de a második világháború idején ennek mégis szerep jutott. És göndör, fekete haja csak úgy csillogott, mikor a sütővassal kiegyenesítette, és bársonyosan kreol bőre szinte izzott, ha sütött a nap.

Igaz, kicsi volt, majdnem, mint egy játék-baba, és ez nem mindig hozott jót. Azokban az ötvenes években történt, hogy ment haza látogatóba idős édesanyjához, Párizsba és persze kikísértem a Keleti pályaudvarra. Az Orient expressz akkor éjfél után két perccel indult, nem úgy, mint most, reggel kilenc tájban. Marcelle volt az egyedüli utasa a vonatnak. Éjfélkor ez elég kísértetiesen hatott.

Felszálltam vele én is, hogy elhelyezzem poggyászait a csomagtartóban. Egyszer csak két férfi lép be, puhakalap a fejükön. Egy pillantás Marcelle-re, egy néger nő, talán tudták már előre, hogy utazik, énfelém fordulnak:

– Maga is utazik?

– Én nem.

– Akkor szálljon le tüstént.

– Még nem tudok.

– Nem?? Miért?

– Mert a feleségem kicsi, nem éri fel a poggyásztartót, nekem kell feltenni a csomagokat.

- Tegye fel gyorsan, és rögtön utána szálljon le!
- Mit beszélnek? – kérdezte tőlem Marcelle.
- Hogy szálljak le.
- És ki teszi fel a csomagjaimat? Talán ők?

Uramisten! Mit válaszoljak neki?

Gyorsan felteszem az első koffert. De újra nyílik az ajtó, két másik férfi lép be, azoknak is puhakalap a fején. És ugyanaz a beszélgetés megismétlődik.

Marcelle arca kipirul, a szeme haragos. „Ne félj!”, mondja nekem és megszorítja a karomat, leolvassa arcomról a nyugtalanságot meg a szégyent. Felrakom a második csomagot is, aztán leszállok tüstént a vonatról s a peronról nézek fel rá az ablakba, nem szólunk, mosolygunk egymásra. Valami nedves gőz itt is, ott is a fekete vasakon, az üvegeken, olyan szép volt, most is emlékszem rá.

És hogy örülne Marcelle, hogy az Orient expressz most csurdig tele utasokkal és a katona barátságosan néz arra, akitől kéri az útlevelét.

*

Azon a Karácsonyon előbb Budára mentünk, sétáltunk ott egy kicsit, és a Lánchídon át jöttünk vissza Pestre. Túl a közepén már, Marcelle megállt, megfogta a korlátot, nem sokkal volt magasabb, bámulta a panorámát, a Várnegyed patinás falait a hegyoldalban.

Egyszer csak mögöttünk egy rendőr. Felszólít minket: „Menjenek tovább!”

- Mit mond? – kérdi tőlem Marcelle.
- Hogy ne álljunk itt.
- Miért ne álljunk itt? – hül el a csodálkozástól.

Uramisten! Mit feleljek?

– A várost nézi – magyarázom a rendőrnek, habár ő is jól látta –, tetszik neki a város.

– A partról nézze!

Lefordítom Marcelle-nek, kerek szemmel néz rám, aztán dacos lesz az arca, újra a víz felé fordul és nézi a szépséges Várnegyedet.

Zavar, nyugtalanság az arcomon, tartok kicsit a rendőrtől, de valahogy Marcelle-től még jobban félek.

– Nem érti, miért kell továbbmennie. Ha kihágás, vigyen be minket!

Tőprengett egy másodpercig, aztán morgolódva: „Jó, nézze meg a várost és menjenek nyomban!”

Marcelle elmerülni látszik Budapest panorámájában, közben megfogja a kezemet. Fiatalok voltunk, gyakran megfogluk egymás kezét.

A Karácsony vidám ünnep Párizsban, minden szórakozóhely nyitva a legutolsó kávézóig, azért is, hogy aki egyedül él, és hányan élnek egyedül, az se töltsse magában ezt az estét. Meg nyilván jó üzlet is.

– Ez nálunk nagy családi ünnep, itt minden bezár karácsonykor – figyelmeztettem rá jó előre.

- Minden? – kérdezte.
- Minden. És a járművek se közlekednek.
- És aki távol lakik?
- Ilyenkor mindenki otthon van.

Láttam rajta, hogy elszontyolodik, Párizs Karácsonykor fényben úszik, kicsit olyan, mint nálunk Szilveszterkor, mindenütt szól a zene, és utána néztem, nincs-e mégis valami nyitva. Megtudtam, hogy a Duna Szálló étterme fogad vendégeket, s miután lejöttünk a Lánchídról, utunk odavezetett. Nem mondtuk egymásnak, de örültünk.

Választottam egy ételt, persze az ára miatt, még egy pohár folyó bort is kértünk, vöröset. A teremben csupa külföldi, köztük elég sok svéd, de egy magyar pár is. Egy hosszú, vékony fiú egy jóval alacsonyabb, vékony lánnyal. A közelünkben ültek, hallottuk, hogy magyarul beszélnek, meg az öltözetük is elárulta, hogy nem messziről jöttek, ha nem is a környékről, nekem az volt a benyomásom róluk, hogy Budapest valamelyik külső negyedéből. Tény, hogy nem voltak hangosak, sőt szerényen viselkedtek.

Talán csak mi láttuk őket. De mikor megszólalt a zene és sokan táncolták már a szvinget, a svédek különösen jól, hirtelen erre a párra szegeződtek a pillantások, mindenki megcsodálta őket. Tiszta Amerika volt, ahogy táncoltak, talán épp egy olyan negyedből, amilyenből ezek is jöhettek. Ugy röpült a vékony fiú teste, úgy tekergette hosszú lábait, úgy dobta el magától és kapta el a nádszálkarcsú lányt, hogy ragyogtak a szemek minden irányból és felpezsdült a hangulat az egész teremben.

De valami feltűnt nekünk, ami nyugtalanító volt, legalábbis a mi számunkra. Mikor a kék ruhás üzletvezető arra jött, a fiú nyomban felhagyott azzal a vad ugrabugrával, a lány se szökkent már akkorákat, olyan szelíden táncoltak, hogy egy felekezeti iskola bálján is kitűntek volna vele. Csak miután elhaladt az üzletvezető, akkor kezdtek újra vad táncba.

– Félnek tőle? – kérdezte tőlem Marcelle.

– Nem tudom – feleltem. – Azt hiszem, a szvinget nálunk nemigen táncolják, és ha táncolják is, semmi esetre se így. Persze, ez egy nemzetközi szálló, ahol most vagyunk.

– Ez akkor is csak egy tánc – nevette el magát –, és ez két csóró.

Nézte őket, meleg pillantással, és hirtelen elkomolyodott. Hogy mit gondolt, azt nekem se mondta, az érzelmeit Marcelle soha nem szavakkal fejezte ki, a leggyöngédebbeket a legkevésbé. Azért láttam rajta, érzi, hogy itt többről van szó, mint egy táncról, az ösztönével mindent megérezett. Végül csak ennyit: „Te, ezek mindenkit lefőznek!”

Közben az üzletvezető is rájött a turpisságra. Egy másodpercig meghökkenve nézte őket, tágra nyílt szeme elsötétedett. „Mi lesz most?”, kérdeztük magunktól nyugtalanul, aztán a következő pillanatban már felderült az arcunk. Az üzletvezető cinkosan a fiúra kacsintott és gyors, aprókat bölintott a fejével. Az nem mert hinni a szemének, de a másik olyan parancsolóan nézte, mielőtt biztató vigyorral kacsintott neki, nem látszott rossz embernek, hogy újra vadul járták a szvinget.

Hogy örülne Marcelle, hogy most minden táncot szabadon táncolnak, talán nem is csak a tánc miatt örülne, de hogy miért, azt nem mondaná, csak az arcán, a szeméről látnám, hogy örülne.

Tizenegy óra is elmúlt, mire felálltunk s elindultunk az utcán. Csend, sehol egy lélek, csak az ablakok ragyogtak sárga fénnel, a kövezeten hallatszott a lépteink kopogása. Csillogott a cipőnk, mert reggel jól kisuvikszoltuk, Marcelle a legszebb ruháját vette fel, nekem meg élt vasalt a nadrágomba.

Előttünk a csillagos égen kirajzolódott a nagy Belvárosi templom sötét sziluettje.

– Csak férjünk be! – jegyezte meg aggódva.

– Talán nem lesz tele – mondtam –, várj, előrefutok, megnézem.

Fekete ruhás, fekete kendős öregasszony ül az ajtóban. Köszönünk egymásnak, te-szek bent néhány lépést a félhomályban, mert csak messze az oltárképek világítanak, meg gyenge fénnel egy-egy lámpa. Egy lelket se látok. Hűvös csend. Ünneplés és kicsit félelmetes egyszerre. Aztán Marcelle-re gondolok, imádkozni akar, biztosan az anyjáért. Az nevelte fel, annak sötétebb a bőre, mint az övé. Hogy kiutaljon nekünk egy lakást a város, amiért nem kell fizetni, talán azért is elmond egy fohászt. Nem is rosszkor. Ha meglát itt egy ismerős és eljut a híre a munkámba... Nem a vallásos

hittől lettem egyszerre bátor, hanem Marcelle miatt, de ezt talán megbocsátja a Jóisten.

Visszamentem hozzá.

– Üres, egy lélek sincs bent.

Szeme kitágult, egy szót se szólt, csak kihúzta magát, nagyobbak tűnt, ahogy elindult.

Kétoldalt olajos fénnel csillogtak a barna tölgyfapadok, melyek közt lépegettünk, nagy lassan. Aztán Marcelle elvált tőlem, jobbra tartott az egyik imazsámoly felé, ott ült Szent József, előtte a kis Jézussal. Letérdelt a térdeplőre, szinte odatapadt a zsámolyhoz, és meresztenem kellett a szemem a félhomályban, hogy lássam, még mindig ott van, mert kisebb volt a zsámolynál és ugyanolyan színű a bőre, mint annak a fája. És összeszorult a torkom, amit mindig nagyon szégyelltem.

Marcelle anyja idős, egyszerű asszony, Párizsban egy pinduri szobában lakott, ahol a rezsó meg a mosdó is állt. Ő minden vasárnap templomba ment, kezében az imakönyv, a feketén csillogó rózsafüzér, mint valami ékszer, a karikagyűrűn kívül az egyetlen rajta. Marcelle csak időközönként és nem is a misére többnyire, amikor sokan vannak. De ha most lépne be ebbe a templomba a Duna-parton... minden pad-sor tele... sokan még állnak is... nagyra nyílna a szeme és arca most kigyúlna az örömtől, persze kinek tünne fel ma Karácsony éjjel a zsúfolt templomban?

GYURKOVICS TIBOR

Ünnepi forgácsok

Sül a hal, recseg a zsír körülötte, aranyló golyócskák lövellnek ki a serpenyőből. A konyha eleven. A panír rózsaszínből lassan mélybarnába fordul, sül a hal...

Minden mozog, él, eleven, a konyhakendők meglebbenek, ahogy sietősen elmegy valaki mellettük, a fakanalak koccannak a fazekak tetején.

Mindig elemésztoén szerettem a halat. Talán atavisztikusan. Anyai nagyapám még egészben, recsegve ette meg a keszeget, aztán a szálkát egyösszegben kiköpte. Tudta, mi kell neki. Én már nem tudom annyira. Csak szeretem. Megezem, mint pirosra sült eledelt, mint az áldozatot. Szeretem a hal formáját. Semmi állat nem oly kecses számomra, mint a hal. Ezüst és nyúlánk, íves és hosszúkás, bőre, színe borzongatóan kedves. A hal.

Sül a hal, sűrög a konyha... Én meg bent gubbasztok magamban, egy zugban, a sarokban, egy mély karosszék fenekén, és a pokolba kívánom az egész ünnepet.

Aztán mégiscsak előkecmergek szeretteim elé, bólogatok, mint valami ódon pátriárka: kissé megemelem a kezem – nem áldást osztok, csak ünnepélyességet –, igen, itt vagyok, ez az én családom, kiterjedt famíliám, népesen körülvesznek, öt leány, öt leány-unoka, két fiú-unoka, és a többiek, vők, rokonok, látom, a földön vagyok, talán ha meztélláb csoszognék végig köztük, még hitelesebb lenne ez a pátriárka-szerep, amit szeretek is, meg legyintek is rá, mégis valami realitás, ami a pusztá földön